

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Ігор СПІНУЛ (Кіровоград)

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнено сутність понять «стиль», «індивідуальний стиль діяльності», індивідуальний стиль педагогічної діяльності». Зроблено спробу визначити структуру індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії.

В статье на основе анализа психолого-педагогической литературы уточнено сущность понятий «стиль», «индивидуальный стиль деятельности», индивидуальный стиль педагогической деятельности». Сделана попытка определить структуру индивидуального стиля деятельности будущего учителя хореографии.

Ключові слова: індивідуальний стиль, індивідуальний стиль педагогічної діяльності, хореографічна діяльність, майбутній учитель хореографії.

Протягом тривалого часу проблеми людини як суб'єкта своєї діяльності і поведінки були в центрі уваги дослідників. В умовах сьогодення знову набуває актуальності проблема максимального розкриття творчого потенціалу людини, розвитку її суб'єктних особистісних якостей і особливостей в умовах освітнього середовища. Сенс освіти в ХХІ столітті полягає в тому, щоб підготувати людину, здатну самостійно вибирати життєві цілі та стратегії їх досягнення, збагачувати свій досвід життєдіяльності та спілкування, що забезпечує повну самореалізацію особистісного потенціалу. Розвиток вітчизняної системи освіти зумовив зміну і підвищення вимог до підготовки майбутнього вчителя в системі професійної освіти. Адже саме вчитель

покликаний виявити унікальність кожної учнівської особистості та сприяти її творчій самореалізації.

На основі гуманістичної парадигми мета професійної освіти окрім спеціальних знань, умінь і навичок, що визначає професійну компетентність, охоплює й загальнокультурний розвиток педагога, формування у нього особистісної позиції, мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності. Дана єдність виглядає не як сума властивостей, а як якісно нове утворення. Воно характеризується таким рівнем розвитку особистості педагога, на якому дії і вчинки визначаються не стільки зовнішніми обставинами, скільки внутрішніми установками, цінностями, світоглядом. Оскільки педагогічною професією і педагогічною майстерністю можна опанувати лише на індивідуально-особистісному рівні, актуальною є проблема оволодіння майбутнім учителем індивідуальним стилем діяльності, що забезпечує реалізацію його суб'єктної, «авторської» позиції. Стиль, який відповідає індивідуальності педагога, сприяє вирішенню багатьох завдань: ефективності педагогічної взаємодії, емоційної гармонії спілкування педагога і учня, максимальному розкриттю індивідуального творчого потенціалу кожного учня. Особливо це характерно для вчителів мистецьких дисциплін, зокрема вчителів хореографії

Слід відзначити, що на формування особистості вчителя в сучасній науці звертається належна увага, зокрема на такі аспекти, як підготовка вчителя до творчої професійної діяльності (В. Загвязинський, І. Зязюн, С. Сисоева та ін.), розвиток особистості вчителя в процесі професійної підготовки (І. Бех, І. Зязюн, В. Моляко та ін.), загальнокультурний розвиток учителя (Н. Гусакова, О. Олексюк, О. Рудницька та ін.), формування індивідуальності майбутнього педагога (К. Альбуханова-Славська, Г. Балл, В. Рибалко та ін.), творчої індивідуальності майбутнього педагога (Л. Мільто, О. Пехота, О. Сергєєнкова та ін.), індивідуального стилю педагогічної діяльності (Л. Андрощук, Н. Амінов, В. Бездухов, З. Вяткіна, Е. Клімов, Н. Кузьміна, Н. Петрова, А. Маркова, А. Ніконова, Я. Пономарьов, І. В. Суботіна та ін.).

Сучасне хореографічне мистецтво має ряд досліджень у руслі мистецтвознавства, присвячених вивченню аспектів становлення хореографічної культури (С. Легка, А. Підлипська, О. Семак, В. Шкоріненко, Д. Шариков та ін.), психолого-педагогічних проблем розвитку особистості дитини засобами хореографічного мистецтва (П. Коваль, П. Фриз, Т. Чурпіта та ін.) та підготовки вчителів хореографії й керівників дитячих хореографічних об'єднань (О. Бурля, С. Забрєдовський, О. Таранцева та ін.).

Варто підкреслити, що при всій увазі психолого-педагогічних досліджень до особистості вчителя та до його індивідуального стилю діяльності, до спектру проблем розвитку хореографічного мистецтва, все ж на вивчення проблем формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії приділяється недостатня увага. Внаслідок цього виникає необхідність подальшої розробки та вивчення умов і факторів формування індивідуального стилю діяльності вчителя хореографії. Очевидно, що вирішення поставлених завдань вимагає проведення цілого циклу взаємопов'язаних досліджень в сфері професійної освіти.

Мета даної статі полягає в уточненні сутнісних характеристик та визначенні змістових компонентів індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів хореографії.

Для розкриття сутнісних характеристик формування індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів хореографії, необхідно проаналізувати такі поняття, як «стиль», «індивідуальний стиль діяльності», «індивідуальний стиль педагогічної діяльності».

В словнику С.Ожегова стиль визначається як «метод, сукупність прийомів, які використовує людина для відповідної роботи, діяльності, поведінки» [5, с.683].

У психологічному аспекті «стиль» – це спосіб існування чого-небудь, який відрізняється сукупністю своєрідних прийомів [6, с.507].

В українському педагогічному словнику стиль розглядається як «відносно стійка сукупність характеристик і повторюваних рис людини, які виявляються у її мисленні, поведінці, спілкуванні. Стиль виробляється під час теоретичного і практичного освоєння людиною навколишньої дійсності і передбачає, з одного боку, гнучке пристосування до неї, з другого – її революційну зміну. У стилі проявляються здібності, характерологічні риси та звички особистості» [2, с.320].

В середині XX століття радянські науковці (В.Мерлін, Є.Клімов, Б.Теплов та інші) почали вивчати стиль як спосіб успішного виконання діяльності конкретною особистістю, що дозволило їм ввести в науковий обіг поняття «індивідуальний стиль діяльності». У вузькому розумінні це поняття вони тлумачили як стійку систему засобів діяльності, обумовлену типологічними особливостями суб'єкта, у широкому – як індивідуально-своєрідну систему психологічних властивостей, які свідомо або стихійно використовує людина для найкращого урівноваження своєї індивідуальності з зовнішніми умовами діяльності [4, с.166-167].

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що індивідуальний стиль діяльності розглядають як форму пристосування людини з різними властивостями нервової системи до конкретних умов діяльності; як спосіб реалізації потенційних можливостей особистості в діяльності, узгодження властивостей індивідуальності із зовнішніми умовами діяльності; як характерне для даної людини стійке поєднання завдань, засобів і способів діяльності; як прояв глибинної стратегії індивіда, вираз його особистісних установок і диспозицій; як зовнішню форму прояву майстерності фахівця. Узагальнюючи, доповнюючи, конкретизуючи існуючі визначення індивідуального стилю, сучасний український педагог Л.Андрощук індивідуальний стиль діяльності визначає як «модель діяльності, яка базується на сукупності різномірних властивостей індивідуальності і забезпечує активне становлення людини в суспільстві на засадах самоактуалізації, творчої самореалізації, суспільної діяльності в межах особистісного креативного вибору» [1, с.6]. Неповторний індивідуальний стиль діяльності є своєрідним унікальним «почерком» професійної діяльності, який створює самоактуалізована творча індивідуальність[1].

Однією з перших спроб вивчити індивідуальний стиль діяльності у сфері педагогічної діяльності як цілісної системи професійної діяльності стало дослідження А.Маркової, яка розглядає індивідуальний стиль як здатність людини застосовувати у своїй діяльності таку систему засобів, такі форми взаємодії з професійним середовищем, які найбільшою мірою відповідають її внутрішньому світу, схильностям. Крім того, вона вірно, з нашої точки зору, підкреслює, що індивідуальний стиль у професійній діяльності – це «індивідуально неповторний професійний світогляд, оригінальне бачення своєї професії і праці в ній, її перспектив, шляхів її творчого збагачення, а також системне бачення себе в професії як цілісної особистості» [3, с.254].

Проведений нами аналіз дозволяє зробити ряд висновків: по-перше – індивідуальний стиль педагогічної діяльності це не окремі елементи діяльності, а їх певне поєднання (система прийомів і способів). По-друге – це відносно стійка, але разом з тим й така, що динамічно розвивається своєрідна система способів і тактик педагогічної діяльності, сформована відповідно до ціннісно-смыслових установок і переконань учителя, що обумовлена його особистісними якостями. Враховуючи, що індивідуальний стиль діяльності – це спосіб самовияву людини, приходимо до висновку, що він обумовлений як особливостями самого суб'єкта, так і об'єктивними вимогами, зовнішніми умовами, тобто контекстом професійної діяльності, в яку включений. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності як різновид індивідуального стилю діяльності також являє собою єдність професійно типового й індивідуально неповторного. Прояв індивідуально неповторної своєрідності у професійній діяльності педагога зумовлено значною мірою його особистісними характеристиками. Зовнішнє вираження стильових особливостей діяльності визначається внутрішньою структурою, тобто змістом стилю, отже, для вивчення сутнісних характеристик індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії важливо проаналізувати структуру стилю, виділивши його змістовні компоненти.

Процес навчання майбутнього вчителя хореографії у педагогічних навчальних закладах являє собою цілісну багаторівневу та багатоцільову систему, всі елементи якої взаємопов'язані, взаємозалежні і вплив кожного з них обумовлено сукупністю умов і факторів, що діють в цій системі. Індивідуальний стиль діяльності майбутнього вчителя хореографії несе в собі як загальні (педагогічну спрямованість, педагогічні здібності, знання та вміння використовувати психолого-педагогічні закономірності, психологічну чуйність, спостережливість, педагогічний такт), так і специфічні риси, багато в чому неповторні.

Особливості полягають в своєрідності, незвичайності, унікальності хореографічної діяльності, яка створює умови для прояву індивідуальності вчителя хореографії, надає йому можливість розкрити і реалізувати свій індивідуально-творчий стиль діяльності. Специфіка професії педагога-хореографа містить в собі ряд важливих показників, рівень фізичної підготовки, рухові вміння, розвиненість координації, рухливості, витривалості, спеціальних знань, а також рухливості нервових процесів та емоційно-вольових якостей. З точки зору М.Н. Юр'євої, специфіка процесу особистісно-

професійного становлення майбутнього педагога-хореографа полягає в безперервному розвитку працездатності, активному виконанні поставлених цілей і завдань щодо формування готовності до педагогічної та хореографічної діяльності, творчої самореалізації, що ведуть до створення фундаменту подальшого особистісно-професійного становлення [7].

З точки зору теорії художньої діяльності (М.Каган, В.Селиванов, В.Семенов, А.Столович та ін) хореографічна діяльність є складним, багатокомпонентним і багатофункціональним явищем, що динамічно розвивається та має яскраво виражений творчий характер, оскільки: продуктом хореографічної діяльності є художній твір, як цілісність логічного і образного, емоційного і раціонального, матеріального і духовного, теоретичного і практичного, синонімом якого є мистецтво; у процесі хореографічної діяльності формуються і розвиваються творчі здібності людини: оригінальність, індивідуально-особисте вираження почуттів і відносин, сприйнятливість до своєрідності художніх проявів іншого, здатність до художнього діалогу; процес художнього сприйняття і створення хореографічного твору є творчим процесом; хореографічна діяльність – поліфункціональна, заснована на принципах творчості, яким притаманні образність, асоціативність, емоційність, метафоричність.

Успішність професійної діяльності вчителя хореографії та досягнення високого рівня педагогічної майстерності залежать не тільки від якості оволодіння певною сумою знань у відповідній галузі, а й значною мірою від рівня сформованості власного ефективного стилю діяльності.

Результати теоретичного аналізу конкретних наукових підходів дозволили нам зробити висновок, що індивідуальний стиль діяльності майбутнього вчителя хореографії – це важливий фактор детермінації поведінки, таке особистісне утворення, яке багато в чому визначає напрямок діяльності і поведінки в навчальному процесі.

Будучи цілісним утворенням, індивідуальний стиль має складну динамічну структуру і включає в себе, з нашої точки зору наступні компоненти: індивідний, діяльнісний, емоційно-вольовий. Розглянемо зміст кожного з виділених нами компонентів.

Індивідний компонент індивідуального стилю діяльності є базовим і включає в себе конституціональні та нейродинамічні властивості, статево-вікові особливості і особливості темпераменту майбутнього вчителя хореографії. Виділення даного компонента зумовлене численними психолого-педагогічними дослідженнями, автори яких віддають пріоритет самобутності людини, її самоцінності, унікальності і неповторності (К.Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, О.Асмолов, Д.Леонтьєв, Л.Макарова та ін.). В.Небиліцин підкреслює, що темперамент є найважливішим компонентом організації індивідуального стилю педагога, що характеризує динаміку індивідуальної поведінки. На думку вченого, темперамент необхідно використовувати як засіб, яким необхідно навчитися управляти для досягнення тих чи інших результатів професійної діяльності.

Пов'язуючи досягнення досконалості руху зі швидкістю виникнення реакцій, їх стійкістю та швидкістю гальмування в поєднанні з основними

компонентами: рухливістю, врівноваженістю, силою, динамічністю, лабільністю, комунікабельністю тощо, вчені Б.Вяткін, О.Борисов, Т.Кузнєцова, О.Соболева пов'язують професію хореографа з сильним типом темпераменту. Загальними властивостями типологічних характеристик з точки зору дослідників є: хороший тонус, швидкість рухових реакцій, координація, стійкість, рівновагу, вертіння і стабільність міотонічних і постуральних рефлексів.

Діяльнісний компонент включає в себе сукупність умінь і навичок – рухових, перцептивно-рефлексивних, комунікативних, організаторських, гностичних і проектувальних. Формування умінь майбутнього вчителя хореографії являє собою оволодіння всією системою операцій з переробки інформації, що міститься в знаннях, та інформації, одержуваної від предмета, операцій з виявлення цієї інформації, її співставлення і співвіднесення з діями. У процесі навчання у майбутніх учителів хореографії формуються такі вміння: рухові (техніка і виразність виконання), перцептивно-рефлексивні, які проявляються в умінні мислити художніми образами, знаходити виразні засоби, адекватно сприймати себе та інших; комунікативні – проявляються у встановленні контакту, педагогічно доцільних відносин; конструктивні вміння – створення емоційної, творчої атмосфери співробітництва, діяльності; організаторські вміння – вміння організувати власну діяльність і діяльність колективу; гностичні вміння проявляються у швидкому та творчому оволодінні методами навчання, у вибірковості способів навчання.

Підставою для визначення емоційно-вольового компонента став аналіз психолого-педагогічних досліджень, в яких розглядається: взаємозв'язок емоцій і мислення (І.Васильєв, О.Тихомиров), емоції як показники суб'єктивних переваг при прийнятті рішень (А.Ємельянов, М.Котик), роль емоційності в саморегуляції діяльності (А.Ольшанська, І.Пацявічус), регулювання емоціями загальної спрямованості та динаміки поведінки (А.Запорожець, Я.Неверович).

Ряд авторів вважають, що емоція завжди пов'язана з рухом. М.Юр'єва відзначає, що вираз емоцій в процесі навчання майбутніх педагогів-хореографів виражається в манері і стилі відтворення танцювальної лексики, композиційної побудови танцю, емоційної подачі образів. Тому викладач хореографії повинен володіти емоційною компетентністю, яка дозволяє здійснювати координацію між емоціями і індивідуальним стилем діяльності, оцінювати свою взаємодію з середовищем [7, с.79].

Як показують дослідження (Г.Гагаєва, Ф. Генів, А.Єгоров, Н.Левітін, П.Рудик та ін.), регулювання своєї поведінки і діяльності, мобілізація своїх внутрішніх ресурсів пов'язано з вольовими якостями особистості. Процес свідомого подолання внутрішніх і зовнішніх труднощів здійснюється за допомогою цілеспрямованих зусиль особистості, які мобілізують її додаткові нервово-психічні ресурси. Будь-яка діяльність педагога-хореографа, що вимагає концентрації психічних, фізичних або емоційних дій, при наявності сильної волі протікає з великою інтенсивністю.

Таким чином, виділені нами компоненти індивідуального стилю: індивідний, діяльнісний, емоційно-вольовий забезпечують як свою

автономність, так і структурну підпорядкованість, єдність і цілісність формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що індивідуальний стиль діяльності майбутнього вчителя повинен формуватися не стихійно, як це буває найчастіше, а цілеспрямовано, із урахуванням індивідуальних особливостей студентів, створенням умов для творчого розвитку особистості майбутнього вчителя, забезпеченням формування індивідуального досвіду педагогічної та хореографічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Андрощук Людмила Михайлівна. – Умань, 2009. – 21 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник /С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Маркова, А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. - М., 1996.-308 с.
4. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности/ В. С. Мерлин. – М. : Педагогика, 1986. – 256 с.
5. Ожегов, С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. –М, 1981. – 816 с.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар – Х. : Прапор, 2007. – 640 с.
7. Юрьева М.Н. Личностно-профессиональное становление студента-хореографа в вузе: методология, теория, практика. Тамбов, 2010. – 174с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Спінул Ігор Васильович – доцент кафедри хореографічних дисциплін, образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Коло наукових інтересів: дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх учителів хореографії.